

Antun Baće, *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata*

Antun Baće, *Architecture of Dubrovnik Between the Two World Wars*

Ines Kajdiž

Osnovna škola Jurja Habdelića / *Elementary School "Juraj Habdelić"*
Školska ulica 1, HR - 10410 Velika Gorica
kajdizines@gmail.com

Prikaz / Review
Primljeno / Received: 22. II. 2025.

doi: 10.15291/misc.4741

ArTresor naklada – Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2023., 611 stranica, ISBN (IPU) 978-953-7875-98-5

ArTresor Publishing House – Institute of Art History, Zagreb, 2023, 611 pages, ISBN (IPU) 978-953-7875-98-5

Knjiga *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata*, autora Antuna Baće, vrijedan je doprinos istraživanju urbanističke i arhitektonske povijesti grada što potvrđuje i prestižna nagrada Društva povjesničara umjetnosti 2023. godine. Naime, knjiga je značajna zbog toga što usmjerava pažnju akademske zajednice, ali i šire publike, na razdoblje u arhitektonskoj povijesti Dubrovnika koje je uvelike zane mareno. Dubrovnik je, razumljivo, najčešće percipiran kroz prizmu svoje srednjovjekovne i novovjekovne baštine, dok arhitektonska ostvarenja nastala između dvadesetih i četrdesetih godina prošlog stoljeća rijetko zauzimaju mjesto u kolektivnoj svijesti. Iako se to ne mora nužno promijeniti, autorova analiza i valorizacija ovog arhitektonskog nasljeđa zaslužuju posebno priznanje. Njegovim istraživanjem Dubrovnik dobiva još jednu dimenziju svoje bogate povijesti, a njegova arhitektonska panorama postaje slojevitija, raznovrsnija i kompleksnija.

Antun Baće, autor knjige, po zanimanju je povjesničar umjetnosti i konzervator, podrijetlom iz Dubrovnika. Diplomirao je u Zagrebu, a cijeli svoj radni vijek konzervatora posvetio je zaštiti Dubrovnika. Naslov ove knjige zapravo je i tema njegove doktorske disertacije koju je obranio 2015. godine u Zagrebu. Knjiga *Arhitektura Dubrovnika između*

The book *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata* (*Architecture of Dubrovnik Between the Two World Wars*), by Antun Baće, is a valuable contribution to the research of the urban and architectural history of the city, as confirmed by the prestigious award by the Society of Art Historians in 2023. Namely, the book's significance lies in directing the attention of the academic community, as well as the wider audience, to the largely neglected period in the architectural history of Dubrovnik. Understandably so, Dubrovnik is generally perceived through the prism of its medieval and modern heritage, whereas the architectural achievements from the 1920s and 1940s rarely occupy a place in the collective consciousness. Although that does not necessarily have to change, the author's analysis and valorization of this architectural heritage deserve special recognition. His research adds to Dubrovnik another dimension of its rich history, rendering its architectural panorama more layered, diverse and complex.

The author of the book, Antun Baće, is an art historian and conservator originating from Dubrovnik. He graduated in Zagreb and dedicated his entire working life to the preservation of Dubrovnik as a conservator. The title of this book is also the subject of his doctoral dissertation, which he defended in 2015 in Zagreb. The book *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata* (*Architecture of Dubrovnik Between the Two World Wars*) is divided in fifteen chapters, with the first chapter, titled "Tradicijska i

dva svjetska rata podijeljena je na petnaest poglavlja, pri čemu prvo poglavlje, pod naslovom „Tradicijska i regionalizam – značenje u kontekstu dubrovačke regije“ (str. 13 – 20), analizira pojam tradicije te naglašava kako je arhitektura u Dubrovniku poznata po kontinuiranom referiranju na prethodna stilska razdoblja. Autor ukazuje na to da je lokalno okruženje značajno utjecalo na prihvatanje i integraciju modernizma u arhitekturi. Ipak, sigurno je da su arhitekti na svoje načine interpretirali nova promišljanja prilagođavajući ih tradiciji i prostornom kontekstu. Autor također spominje izraz „mediteranski modernizam“, koji predstavlja zanimljiv smjer za daljnja istraživanja u ovom području.

U drugom poglavlju pod nazivom „Dubrovnik od pada Republike do završetka Prvog svjetskog rata (1806. – 1918.)“ (str. 21 – 72) te u trećem pod nazivom „Dubrovnik između dva svjetska rata – društveni okvir“ (str. 73 – 102) autor temeljito kontekstualizira društveno-političke prilike u Dubrovniku u razdoblju neposredno prije Prvog svjetskog rata te analizira njihove transformacije u razdoblju poslije Prvog svjetskog rata te prije početka Drugog svjetskog rata. Ta poglavlja pružaju detaljan uvid u društvene, političke i ekonomske okolnosti koje su oblikovale urbanistički razvoj grada, omogućujući čitatelju dublje razumijevanje procesa izgradnje u Dubrovniku.

U četvrtom poglavlju, „Opće odrednice urbanizacije međuratnog Dubrovnika“ (str. 103 – 150), autor donosi detaljan pregled urbanističkog razvoja grada u periodu između dva rata. Taj period karakterizira širenje grada na područje Pila, Boninova, Ploča i Lapada. Drugim riječima, stalno stanovanje konkretnije se širi izvan područja starog grada i zidina. No problem je u tome što se gradi bez prostorno-planske regulative, a to je također jedno od ključnih obilježja međuratnog urbanog razvoja Dubrovnika. Iako su mnogi intelektualci, inženjeri i arhitekti u Dubrovniku isticali važnost regulacijskog plana, šira javnost i gradska uprava nisu bili naročito senzibilizirani za taj problem (str. 110). Posebno se ističe društvo *Dub*, koje je često kompenziralo neaktivnost i neodlučnost općinske uprave. Riječ je o udruzi građana koja je, unatoč ograničenim resursima, aktivno sudjelovala u uređenju javnih prostora uključujući obnovu tvrđave Lovrijenac i uređenje parka Gradac (str. 141). Ovo poglavlje bit će osobito relevantno čitateljima jer predstavlja, na neki način, sažetak cjelokupne knjige – pružajući koncizan pregled urbanističkih promjena koje su obilježile Dubrovnik u poslijeratnom razdoblju.

regionalizam – značenje u kontekstu dubrovačke regije“ (“Tradition and Regionalism – Meaning in the Context of the Dubrovnik Region”) (p. 13 – 20), analyzing the concept of tradition and emphasizing the fact that the architecture in Dubrovnik is known for continuously referencing the previous stylistic periods. The author points out that the local environment has significantly influenced the acceptance and integration of modernism in architecture. Nevertheless, it is certain that the architects interpreted the new considerations in their own ways, adapting them to tradition and spatial context. The author also mentions the term “Mediterranean modernism”, which represents an interesting direction for further research in this area.

In the second chapter, titled “Dubrovnik od pada Republike do završetka Prvog svjetskog rata (1806. – 1918.)” (“Dubrovnik from the Fall of the Republic until the End of the World War I (1806 - 1918)”) (p. 21 – 72), as well as in the third, titled “Dubrovnik između dva svjetska rata – društveni okvir” (“Dubrovnik Between the Two World Wars – a Social Framework”) (p. 73 – 102), the author thoroughly contextualizes the socio-political circumstances in Dubrovnik in the period immediately preceding the World War I and analyzes their transformations in the period after the World War I and before the beginning of the World War II. These chapters provide a detailed insight into the social, political and economic circumstances that shaped the urban development of the city, allowing the reader a deeper understanding of the process of construction in Dubrovnik.

In the fourth chapter, “Opće odrednice urbanizacije međuratnog Dubrovnika” (“General Features of Urbanization of Interwar Dubrovnik”) (p. 103 – 150), the author provides a detailed overview of the urban development of the city in the period between the two wars. This period is marked by the expansion of the city into the areas of Pile, Boninovo, Ploče and Lapad. In other words, permanent housing starts to extend in a more defined way beyond the area of the old town and the walls. However, the problem is that the spatial planning regulations were not taken into account during this process, which is also one of the key features of the interwar urban development of Dubrovnik. Although many intellectuals, engineers and architects in Dubrovnik emphasized the importance of the regulatory plan, the general public and the city administration were not particularly sensitized about this problem (p. 110). The association *Dub*, that has often compensated for the inactivity and indecision of the municipal administration, is particularly notable. It is a citizens' association that, despite limited resources, actively participated in the development of public spaces, including the renovation of the Lovrijenac Fortress and the development of the Gradac park (p.

Naravno, poglavlja koja slijede, objedinjena pod zajedničkim naslovom „Stvaraoci i njihova djela“ (str. 151), jednako su intrigantna jer pružaju konkretan i detaljan uvid u pojedinačne građevine podignute u spomenutom razdoblju te u projektna rješenja koja su ostala neostvarena. Struktura ovog dijela knjige osmišljena je tako da arhitekture grupira prema zajedničkim karakteristikama, poput podrijetla, profesionalnih afiniteta ili utjecaja, čime se stvara koherentna analiza njihova doprinosa dubrovačkom urbanizmu. Tako su poglavlja posvećena različitim arhitektonskim krugovima i pojedincima kao na primjer: „Zagrebački krug“, „Jozo Dražić i dubrovački projektanti“, „Budimir Pervan i splitski krug“, „Doprinos projektanata iz drugih sredina tijekom trećega desetljeća 20. stoljeća“ te „Ostvarenja ostalih jugoslavenskih i inozemnih projektanata tijekom četvrtoga desetljeća 20. stoljeća“. Ta podjela omogućuje precizno sagledavanje različitih autorских pristupa i utjecaja koji su oblikovali prostor Dubrovnika u prvoj polovini 20. stoljeća.

Osim navedenih poglavlja, osobito pažnju zaslužuju „Uloga Koste Strajnića“ i „Opus Nikole Dobrovića“, jedina dva poglavlja posvećena isključivo pojedinačnim autorima. Sama ta činjenica dovoljno govori o važnosti koju su Strajnić i Dobrović imali u oblikovanju arhitektonske povijesti Dubrovnika u istraživanom razdoblju, svaki na svoj način i s vlastitim doprinosom. Kosta Strajnić ime je koje se zapravo proteže kroz cijelu knjigu i nezaobilazna je osoba kada je u pitanju međuratna arhitektura Dubrovnika. Kao konzervator, ali i aktivni sudionik društvenog i kulturnog života grada, Strajnić je organizirao brojna predavanja i izložbe te se posebno istaknuo u polemikama s intelektualcima toga doba. U središtu njegovih javnih rasprava nalazio se odnos nove arhitekture prema povijesnom kontekstu Dubrovnika. Njegova nastojanja bila su usmjerena na senzibiliziranje javnosti za modernu arhitekturu te na promicanje suvremenih pristupa oblikovanju prostora. Posebno se zalagao za sustavno urbanističko planiranje Dubrovnika putem izrade regulacijskog plana te za povjeravanje projektiranja novih građevina isključivo „arhitektima umjetnicima“ umjesto inženjerima – činovnicima i zidarskim majstorima.

Nikola Dobrović jedan je od tih „arhitekata umjetnika“ koji u svojim ostvarenjima primjenjuje Le Corbusierova načela nove arhitekture. Posebno se ističe primjer hotela Grand na otoku Lopudu iz

141). This chapter will be particularly relevant to readers because it presents, in a way, a summary of the entire book – providing a concise overview of the urban changes that marked Dubrovnik in the post-war period.

The following chapters, united under the title “Stvaraoci i njihova djela” (“Creators and Their Works”) (p. 151), are certainly just as intriguing since they provide a specific and detailed insight into individual buildings constructed in the aforementioned period, as well as into project solutions that have remained unrealised. The structure of this part of the book is designed to group architects according to their mutual characteristics, such as origin, professional affinities or influence, therefore creating a coherent analysis of their contribution to the urbanisation of Dubrovnik. The chapters are hence dedicated to various architectural circles and individuals such as: “Zagrebački krug” (“The Zagreb Circle”), “Jozo Dražić i dubrovački projektanti” (“Jozo Dražić and Dubrovnik Architectural Designers”), “Budimir Pervan i splitski krug” (“Budimir Pervan and the Split Circle”), “Doprinos projektanata iz drugih sredina tijekom trećega desetljeća 20. stoljeća” (“Contribution of architectural designers from other backgrounds during the third decade of the 20th century”) and “Ostvarenja ostalih jugoslavenskih i inozemnih projektanata tijekom četvrtoga desetljeća 20. stoljeća” (“Accomplishments of other Yugoslav and Foreign Architectural Designers During the Fourth Decade of the 20th Century”). This division allows for an accurate overview of the different author’s approaches and influences that shaped the area of Dubrovnik in the first half of the 20th century.

Aside from aforementioned chapters, particular attention should be dedicated to “Uloga Koste Strajnića” (“Role of Kosta Strajnić”) and “Opus Nikole Dobrovića” (“Opus of Nikola Dobrović”), the only two chapters dedicated exclusively to individual authors. This very fact speaks about the importance that Strajnić and Dobrović had in shaping the architectural history of Dubrovnik in the period under study, each in their own way and with their own contribution. In fact, Kosta Strajnić is a name that extends throughout the book and is an essential person when it comes to the interwar architecture of Dubrovnik. As a conservator, but also an active participant in the social and cultural life of the city, Strajnić organized numerous lectures and exhibitions and particularly stood out in polemics with intellectuals of that time. The main subject of his public debates was the new architecture’s relation to the historical context of Dubrovnik. His efforts aimed to sensitise the public to modern architecture and to promote the modern approaches to space design. He particularly advocated for the systematic urban planning of Dubrovnik through the development of a regulatory plan, as well as entrusting the

1936. godine. Riječ je o armiranobetonskoj skeletnoj konstrukciji sa slobodnom, funkcionalnom organizacijom unutrašnjeg prostora. Prizemlje je hotela otvoreno, na stupovima, a krovna terasa iskorištena je za tenisko igralište. Vrlo interesantan osobni pečat na svim građevinama tog arhitekta perforacije su na pročelju građevine, najčešće na ogradi balkona ili terase, koje je iskoristio da bi ostavio vlastiti potpis ili istaknuo ime objekta (npr. arhitekt N. Dobrović, Vila Vesna, Vila Rusalka itd.). Njegov opus ističe se ne samo u kontekstu međuratne arhitekture Dubrovnika već i svjetske. Iako je s jedne strane bio dosljedan u primjeni suvremenih arhitektonskih načela, s druge strane uvažavao je zatečenu prostornu situaciju i na svoj se način prilagođavao dubrovačkoj sredini što je posebno vidljivo u kasnijim ostvarenjima.

U završnom poglavlju „Zaključna razmatranja“ Antun Baće vješto sintetizira prethodne rasprave te iznosi vlastito mišljenje o utjecaju tradicije na prihvaćanje i integraciju suvremenih arhitektonskih tendencija. Zaključuje da je specifična situacija u Dubrovniku – obilježena odsutnošću snažne lokalne arhitektonske scene – dovela do angažmana većeg broja međunarodnih arhitekata (str. 468). Stoga možemo s potpunom sigurnošću reći da je period između dva svjetska rata bio poprilično značajan za arhitekturu i urbanistički razvoj Dubrovnika. Mnogobrojna relevantna i zanimljiva arhitektonska ostvarenja potječu upravo iz tog perioda te je nemoguće govoriti o suvremenom Dubrovniku bez osvrtnja na njih. Vila Šeherezada (A. Keller), hotel Excelsior (Z. Strižić), mauzolej obitelji Račić (Ivan Meštrović), vila Regenhart-Zmidin (H. Lauterbach) i hotel Grand (N. Dobrović) samo su neki primjeri arhitekture iz tog razdoblja koji su zauvijek promijenili vizuru Dubrovnika i okolice. Stoga je nužno osigurati njihovu adekvatnu valorizaciju i spriječiti daljnju devastaciju. Publikacije poput ove, kao i daljnja istraživanja koja se prirodno nameću nakon detaljnije analize, predstavljaju ključne korake u tom smjeru.

design of new buildings exclusively to “architect-artists” instead of engineers – clerks and master masons.

Nikola Dobrović is one of the “architect-artists” who applies Le Corbusier’s principles of new architecture in his works. A particularly noteworthy example is that of the Grand Hotel on the island of Lopud from 1936. It is a reinforced concrete skeleton structure with a free, functional organization of internal space. The ground floor of the hotel is an open space on pillars, and the roof terrace is used for a tennis court. A very interesting personal seal on all his buildings are the perforations on the facade of the building, usually on the fence of the balcony or terrace, which he used to leave his own signature or to highlight the name of the building (e.g. architect N. Dobrović, Vila Vesna, Vila Rusalka, etc.). His opus stands out not only in the context of the interwar architecture of Dubrovnik, but also worldwide. Although on one hand he was consistent in applying the modern architectural principles, he also respected the existing spatial situation and adapted to the Dubrovnik environment in his own way, which is especially evident in his later achievements.

In the last chapter “Zaključna razmatranja” (“Final Considerations”), Antun Baće skillfully synthesizes previous discussions and expresses his own opinion about the influence of tradition on the acceptance and integration of contemporary architectural tendencies. He concludes that the specific situation in Dubrovnik – marked by the absence of a strong local architectural scene – has led to the engagement of numerous international architects (p. 468). We can therefore say with complete certainty that the period between the two world wars was quite significant for the architecture and urban development of Dubrovnik. Numerous relevant and interesting architectural achievements date precisely from this period, and it is impossible to talk about modern Dubrovnik without referring to them. Vila Šeherezada (A. Keller), Excelsior Hotel (Z. Strižić), mausoleum of the family Račić (Ivan Meštrović), villa Regenhart-Zmidin (H. Lauterbach) and Grand Hotel (N. Dobrović) are just a couple of examples of architecture from this period that forever changed the view of Dubrovnik and its surroundings. For this reason, it is necessary to ensure their adequate valorisation and prevent further devastation. Publications like this one, as well as further research that naturally imposes itself after a more in-depth analysis, represent key steps in this direction.